

Skubała-Tokarska, Zofia

Posiedzenie Komitetu

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 16/2, 455-457

1971

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z DZIAŁALNOŚCI
KOMITETU HISTORII NAUKI I TECHNIKI PAN

POSIEDZENIE KOMITETU

Dnia 30 listopada 1970 r. odbyło się plenarne posiedzenie Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN, którego część naukową poświęcono omówieniu prac nad przygotowywaną przez Zakład Historii Nauki i Techniki PAN syntezą dziejów nauki polskiej XIX i XX wieku.

W zagajeniu prof. J. Bukowski złożył na ręce prof. B. Suchodolskiego podziękowanie autorom oraz wszystkim osobom współdziałającym przy powstawaniu i realizacji I i II tomu *Historii nauki polskiej*, dzieła nowatorskiego, które odegra ważną rolę we współczesnym ruchu umysłowym społeczeństwa polskiego.

Strukturę następnych tomów *Historii nauki polskiej*, mających objąć XIX i XX wiek, omówił prof. B. Suchodolski, poddając pod dyskusję następujące problemy:

1. Czy może być utrzymany „autorski” charakter opracowań kolejnych tomów dzieła, jak to miało miejsce w I i II tomie. Jeżeli nie, to jak daleko należy posuwać specjalizację opracowań (np. historia nauk geologicznych czy historia poszczególnych gałęzi geologicznych), jak zapewnić redakcyjną interpretację opracowań oraz jak traktować należy nauki techniczne.

2. Jaka ma być przyjęta periodyzacja. Opracowany konspekt całego dzieła przewidywał ujęcie wieku XIX i XX w trzech odcinkach czasowych: 1795—1860, 1860—1918 i 1918—1945. Czy należy uwzględnić historię nauki 30-lecia Polski Ludowej, a jeżeli tak, jakie przyjąć kryteria dla oceny osiągnięć badawczych.

3. Jaki byłby najważniejszy rozmiar całości dzieła. Czy okres niewoli należy ująć w jednym, trzecim z kolei tomie, i okres Polski niepodległej w tomie czwartym, czy też na każdy z tych okresów przeznaczyć po dwa tomy.

4. Czy wykład koncentrować należy wokół społecznej roli nauki w Polsce, czy wokół jej wkładu do nauki światowej, czy też można przyjąć obie zasady równocześnie.

5. Czy tomy poświęcone wiekom XIX i XX mają przedstawiać nadal historię nauki polskiej czy historię nauki w Polsce uprawianej. Jest to problem niezwykle ważny z uwagi na zasięg terytorialny dzieła (nauka polska na emigracji i w innych krajach oraz nauka polska na ziemiach polskich w granicach trzech zaborów, granicach okresu międzywojennego, granicach obecnych) oraz na jego zakres (społeczna rola nauki w Polsce i wielkie dyskusje społeczno-naukowe, nauka a praktyka, zwłaszcza nauka a rolnictwo, nauka a medycyna, nauka a oświata, nauka a technika).

6. Jak szeroko uwzględniać rolę instytucji pomocniczych: instytucje państwowe, instytucje społeczne do popierania nauki, towarzystwa naukowe, wyposażenie pracowni i laboratoriów, szkolnictwo wyższe i zawodowe, czasopiśmiennictwo, bibliografie itp.

7. Jak należy ująć stronę organizacyjną przygotowania następnych tomów *Historii nauki polskiej*, przy których wzrasta stopień zespołowości; np. czy należało zwoływać sesje porozumiewawcze dla grup dyscyplin i pewnych problemów ogólnych, w jakim stadium pracy poddać kolejne tomy pod dyskusję, czy przy wstępnej makiecie czy też po właściwym ustaleniu pełnego tekstu.

W dyskusji, w której głos zabierali profesorowie: E. Olszewski, E. Geblewicz, P. Rybicki, B. Olszewicz, M. Serejski, J. Bukowski, A. Żabko-Potopowicz, A. Gaweł, J. Pazdur A. Halicka, J. Michalski, I. Zarebski, doc. Z. Kowalewski i prof. Z. Kolankowski, przeważała opinia, aby wydać w trzecim tomie cały materiał dotyczący XIX w., z podziałem na dwie części: lata 1795—1860 i 1860—1918, z cezurą wewnętrzną 1831 r., zaś w tomie czwartym ująć okres Polski niepodległej. Tom czwarty należy również podzielić na dwie części — pierwsza, obszerniejsza, obejmowałaby lata 1918—1945, druga przedstawiałaby narodziny nowych warunków i zadań stojących przed współczesną nauką polską i powinna być zamknięta datą I Kongresu Nauki Polskiej.

W sprawie przedstawienia dziejów nauk szczegółowych uznano za korzystniejsze łączenie dyscyplin w większe grupy, ponieważ takie ujęcie pozwala na otrzymanie obrazu syntezy, rozdrabnianie zaś obraz ten mogłoby zaciemnić.

Przeważało też przekonanie, że społeczną rolę nauki w Polsce i wkład nauki polskiej do światowej należy przedstawić w sposób możliwie pełny, ustalając rolę nauki według kryteriów gospodarczych, politycznych i kulturalnych a wkład uczonych polskich według hierarchii ich ważności. Poczucie narodowościowe powinno być kryterium przesadzającym przynależność uczonych do nauki polskiej a nie kryterium terytorialne i jeżeli rozwój instytucji naukowych jest wyraźnie związany z historycznymi granicami kraju, to ludzie nauki działający na obcym terenie (szczególnie w latach niewoli) nie mogą być pominięci. Wiek XIX mimo rozbiorów stworzył podwaliny pod współczesną naukę polską, z tego też względu powinien być omówiony wystarczająco obszernie.

Za ważne uznano także w tomach III i IV omówienie dostatecznie szeroko zagadnień ogólnych historii nauki, wspólnych dla wielu nauk (a czasami dla wszystkich), przybliży to bowiem zrozumienie toku wykładu syntezy tych okresów.

W podsumowaniu dyskusji prof. B. Suchodolski wyjaśnił, że *Historia nauki polskiej* zaopatrzona będzie w dwa tomy dokumentacyjne. Pierwszy z nich (na ukończeniu) pod redakcją doc. L. Hajdukiewicza podaje materiał bio-bibliograficzny dla tomu I i II dzieła, zaś dla tomów III i IV prace będą biegły łącznie z ustalaniem makiet poszczególnych ich części.

Z przygotowaniem syntezy dziejów nauki polskiej w XIX i XX w. wiąże się projektowane badania Pracowni Teorii i Organizacji Nauki Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN, zmierzające do uzyskania od uczonych polskich udokumentowanej analizy, na temat kryteriów ważności osiągnięć nauki polskiej dla postępu nauki narodowej i nauki światowej. Komitet uznał, przedstawiony przez prof. E. Geblewicza projekt za ciekawy eksperyment mogący przynieść weryfikację dotychczasowych poglądów na ten temat.

W części organizacyjnej posiedzenia omówiono kilka spraw z bieżącej działalności Komitetu. Pierwsza z nich dotyczyła uczestnictwa polskich historyków nauki i techniki w XIII Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki. Przeprowadzona przez Komitet kwerenda wykazała, że około dziewięćdziesięciu przedstawicieli różnych dyscyplin chciałoby wziąć udział w kongresie, siedemdziesiąt osób przygotowało komunikaty sekcyjne a sześć osób referaty na kolokwia specjalistyczne. Ponieważ trudno przewidzieć jak wielki będzie skład delegacji oficjalnej i uczestników projektowanej wycieczki naukowej Zakład Historii Nauki i Techniki PAN podjął się wydrukowania polskich referatów w celu złożenia tego wydawnictwa na obradach sekcyjnych XIII Kongresu. Zwrócono uwagę na konieczność ustalenia dostatecznie szerokiego zespołu delegacji polskiej, pożądane bowiem byłoby zabezpieczenie naszego udziału we wszystkich sekcjach i kolokwiach kongresowych.

Przewodniczący Komitetu przedstawił wynik porozumienia Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki i Międzynarodowej Unii Astronomicznej w sprawach

sympozjów kopernikowskich, mających się odbyć w Polsce w 1973 r., zaś doc. P. Czartoryski omówił realizację prac nad wydaniem *Opera Omnia* Mikołaja Kopernika, sygnalizując, że w połowie 1971 r. ukaże się tom I, który zawierać będzie fascimile rękopisu *De revolutionibus*.

Zofia Skubała-Tokarska

UDZIAŁ POLSKICH HISTORYKÓW NAUKI W PRACACH XIII MIĘDZYNARODOWEGO KONGRESU HISTORII NAUKI

Od utworzenia międzynarodowej organizacji historyków nauki (1928 r.) polscy uczeni brali czynny udział w jej pracach. Były to jednak kontakty indywidualne. Dopiero z chwilą powołania polskiej grupy narodowej historyków nauki (1933 r.), współpraca się ożywiła. Na powojennych kongresach międzynarodowych historii nauki obok „tradycyjnych” referatów polskich dotyczących dziejów poszczególnych dyscyplin naukowych, pojawiają się prace syntetyczne, z zakresu ogólnej problematyki historii i filozofii nauki. Udział Polaków w obradach międzynarodowych jest coraz liczniejszy, a punktem zwrotnym stał się XI Międzynarodowy Kongres Historii Nauki (Warszawa—Kraków w 1965 r.). Wydane wówczas *Actes du XI-e Congrès*¹ zawierają aż 93 referaty polskich historyków nauki, na ogólną liczbę 214 referatów zgłoszonych². Analiza ilościowa według tematów wykazuje, że najliczniej była reprezentowana historia nauk ścisłych, następnie historia nauk biologicznych i medycznych. Nawiązanie bezpośrednich kontaktów z zagranicznymi historykami nauki przyczyniło się niewątpliwie do ożywienia zainteresowań wśród większej grupy badaczy, a zwłaszcza wśród młodej kadry. Konkretnym tego dowodem była ilość zgłoszonych referatów na XII Międzynarodowy Kongres w Paryżu (1968 r.). Ponieważ większość autorów nie mogła osobiście uczestniczyć w obradach, Polska Grupa Narodowa postanowiła zaprezentować zgłoszone prace, publikując w wydawanej przez Zakład Historii Nauki i Techniki PAN serii *Monografie z dziejów nauki i techniki*, specjalny zeszyt „kongresowy”³. W wydawnictwie tym — obejmującym 42 referaty — najliczniej była uwzględniona problematyka ogólna i metodologiczna (21 referatów), następnie historia nauk matematyczno-fizycznych.

Wobec zbliżającego się XIII Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki w Moskwie (1971 r.) postanowiono również opublikować polskie referaty kongresowe (sekcyjne), w wersji nieco rozszerzonej, tzn. ok. 1/2 arkusza. Chcąc mieć pewność, że prace trafią do rąk zainteresowanych specjalistów z zagranicy, uznano za słuszne, nie kumulować różnych tematycznie referatów w jednym tomie, a przygotować zeszyty problemowe, które można byłoby zaprezentować podczas kongresu, na posiedzeniach poszczególnych sekcji. W porównaniu z ostatnim kongresem paryskim, zgłoszono z Polski o 50% więcej referatów. Duże zróżnicowanie zainteresowań autorów i pozostawiona dowolność w doborze tematów sprawiły, że poszczególnym zeszytom nie można było nadać bardziej jednolitego charakteru. Materiał usystematyzowany został w siedmiu zeszytach, z których pierwszy omawia zagadnienia ogólne historii i filozofii nauki wraz z historią nauk społecznych, drugi — historię nauki polskiej, trzeci — dzieje organizacji badań naukowych, czwarty — historię nauk matematyczno-fizycznych, piąty — historię nauk geologiczno-geograficznych, szósty — historię nauk stosowanych (rolnictwo, medycyna, farmacja i in.),

¹ *Actes du XI-e Congrès International d'Histoire des Sciences*. T. 1—6. Wrocław 1965—1968.

² Cytowana w artykule statystyka uwzględnia tylko referaty sekcyjne (bez sympozjów specjalnych).

³ *Études d'histoire de la science et de la technique*. Wrocław 1968.